

LIESBET STEVENS^a
HANNAH VAN DIJCKE^{b,1}

Eerste ervaringen van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen met de Seksismewet

Panopticon, 39 (5), 420-434
© 2018 Maklu | ISSN 0771-1409 | September 2018

- ^a Adjunct-directeur, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en gastdocent, Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen, KU Leuven (Corresp.: liesbet.stevens@kuleuven.be)
- ^b Voormalig juridisch medewerker, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en LL.M. student University of Michigan

ABSTRACT

INITIAL EXPERIENCES OF THE INSTITUTE OF EQUALITY OF WOMEN AND MEN WITH THE ACT ON SEXISM

As in many other EU member states, sexist harassment also seems to be a pervasive phenomenon in Belgium. The Act on Sexism of 2014 rendered certain serious forms of sexist harassment in public punishable. From the onset this Act was criticized for its presumed incompatibility with the principle of legality and with the right to freedom of speech. In May 2016 the Constitutional Court repudiated these critiques. Taking the unique practical experiences of the Institute for equality of women and men with the Act as a starting point, this article analyses the different constitutive elements of the criminal offence of 'public sexism'. Although these elements undoubtedly require further interpretation, the Act on Sexism constitutes an important step forwards in the fight against sexist harassment and sexist hate speech.

Keywords: Act on Sexism, public sexist harassment, constitutive elements

Kernwoorden: Seksismewet, publiek seksisme, constitutieve bestanddelen

1. INLEIDING

Uit een groots opgezet onderzoek van het *Agency for Fundamental Rights* van de EU, het Europees expertisecentrum inzake mensenrechten, blijkt dat seksisme voor een zeer groot aantal vrouwen deel uitmaakt van hun leven (FRA, 2014). Van de 42.000 vrouwen in de Europese Unie die bevraagd werden naar hun ervaringen met geweld, gaf 55% aan dat ze sinds de leeftijd van 15 jaar al eens het slachtoffer waren van één van de elf bevraagde vormen van seksuele intimidatie. In België loopt dit percentage zelfs op tot 60 procent. In het licht van de omvang van het fenomeen lijkt het maatschappelijk onder de radar blijven ervan en het ermee samengaande uitblijven van een juridische aanpak minstens opvallend te noemen. België nam in 2014 het voortouw in de strafrechtelijke aanpak met de invoering van de Wet ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte (Seksismewet, 2014). In augustus 2018 volgde alvast Frankrijk dit voorbeeld (*Loi contre les violences sexuelles et sexistes*, 2018).

¹ De auteurs schreven deze bijdrage in eigen naam.

De invoering in 2014 van de Seksismewet volgde op een reeks pogingen daartoe in 2003, 2006, 2008 en 2010.² Ongetwijfeld heeft de in 2012 uitgebrachte documentaire *Femme de la rue* van toenmalig filmstudente Sofie Peeters bijgedragen tot de totstandkoming van de wet (JANSSENS, 2018). Deze documentaire bracht de seksistische straatintimidatie in beeld die vrouwen in Brussel dagelijks ervaren, wat in de publieke opinie de vraag deed rijzen naar middelen om dit fenomeen aan te pakken. De Seksismewet werd net voor het einde van de legislatuur 2010-2014 aangenomen.

Bij de invoering ervan werd de Seksismewet hevig bekritiseerd (JANSSENS, 2018). Verschillende juristen stelden zich vragen bij de verenigbaarheid van de wet met het wettigheidsbeginsel in strafzaken en met het recht op vrije meningsuiting, en bij de noodzaak of doeltreffendheid van de wet (VRIELINK & VAN DYCK, 2015b; VRIELINK, 2016). Andere auteurs wezen op de hoge symboolwaarde van de wet (VOORHOOF, 2014). Deze vragen maakten uiteindelijk zelfs het voorwerp uit van een beroep tot vernietiging van de Seksismewet bij het Grondwettelijk Hof (GwH 25 mei 2016, nr. 72/2016).

Met de Seksismewet wou de wetgever “*de strijd aangaan met het achterbakse seksisme*” (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001: 3). Vier jaar na de inwerkingtreding van de wet, nadat de wet de wettigheidstoets van het Grondwettelijk Hof doorstond en tegen de achtergrond van de zich ontwikkelende rechtspraak, doen de eerste toepassingen van de Seksismewet vanuit de praktijk een aantal vragen rijzen die tot nu toe minder aan bod kwamen in het maatschappelijk debat naar aanleiding van deze wet. In dat opzicht geven de ervaringen van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen³ een interessante inkijk in de dagdagelijkse praktijk van de juridische strijd tegen seksisme. Vanuit haar rol als onafhankelijk gelijkheidsbevorderend orgaan, of *equality body*, behoort het immers tot de opdracht van het Instituut om slachtoffers van seksisme, zoals gedefinieerd door de Seksismewet, vertrouwelijk en gratis te informeren en bij te staan, en om eventuele rechtszaken hieromtrent op te starten.⁴ Deze wettelijke opdracht verplicht het Instituut ertoe om, vooralsnog *de facto* als quasi enige overheidsinstantie, de concrete gevallen die gemeld worden te analyseren in het licht van de vraag of de Seksismewet mogelijks van toepassing is. In deze bijdrage wordt het misdrijf ‘openbaar seksisme’ geanalyseerd vanuit deze praktijkervaringen.

De concrete meldingen die het Instituut over seksisme ontvangt, vormen aldus de aanleiding en de rode draad van dit artikel. Dit uitgangspunt verklaart een aantal keuzes die in het kader van deze bijdrage gemaakt werden. Ten eerste verklaart het de focus op de ervaringen van vrouwen. 70% van de meldingen die het Instituut in 2017 over seksisme ontving, gingen uit van vrouwen. Vanzelfsprekend betekent dit niet dat mannen niet het slachtoffer van seksisme kunnen worden. Ten tweede verklaart het waarom we ervoor kozen om regelmatig seksistische beledigingen in hun letterlijke bewoordingen in dit artikel op te nemen. De in de klassieke rechtsliteratuur vaak geabstraheerde manier van berichten over deze materie heeft immers ook tot gevolg dat de intimiderende of vernederende dimensie van de ervaring van slachtoffers, en dus de ernst van de inbreuk op hun persoonlijke waardigheid, verdwijnt.

2 Voor de voorstellen zie: Parl. St. Kamer 2002-03, nr. 50-2459/1; Parl. St. Senaat 2005-06, nr. 3-1840/1; Parl. St. Kamer 2005-06, nr. 51-2663/1; Parl. St. Kamer 2008-09, nr. 52-1516/1; Parl. St. Senaat 2010-11, nr. 5-447/1; Parl. St. Kamer 2010-11, nr. 53-433/1-3.

3 Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen is een onafhankelijke overheidsinstelling die discriminatie en uitsluiting op grond van geslacht bestrijdt en toeziet op de naleving van de wetgeving inzake de gelijkheid van vrouwen en mannen. Het Instituut kan kennis nemen van klachten in verband met discriminatie en gendergelijkheid, hierover advies verlenen, bemiddelen en indien nodig gerechtelijke stappen ondernemen.

4 Dit werd ten andere ook uitdrukkelijk opgemerkt tijdens de parlementaire voorbereiding van de Seksismewet. Zie bv. Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/003: 16.

2. SEKSISME ALS MISDRIJF

De Seksismewet definieert openbaar seksisme als “*elk gebaar of handeling die, in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, klaarblijkelijk bedoeld is om minachting uit te drukken jegens een persoon wegens zijn geslacht, of deze, om dezelfde reden, als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie en die een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon ten gevolge heeft*” (art. 2). Wie openbaar seksisme pleegt wordt gestraft met een gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van vijftig euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen (art. 3 Seksismewet). Hoewel dat even het voorwerp uitmaakte van debat tijdens de parlementaire voorbereiding, is dit wanbedrijf geen klachtmisdrijf (*Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/003*).

Het misdrijf openbaar seksisme bevat aldus vijf constitutieve bestanddelen: (i) een gebaar of handeling, (ii) in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, (iii) jegens een persoon, (iv) met een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon tot gevolg en (v) klaarblijkelijk bedoeld om minachting uit te drukken wegens geslacht, of iemand om dezelfde reden als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslacht.

2.1 Materieel element

De objectieve constitutieve bestanddelen van het misdrijf seksisme zijn: (i) een gebaar of handeling, (ii) in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, (iii) jegens een persoon, (iv) met een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon tot gevolg.

2.1.1 Een gebaar of handeling

In principe kan elke vorm van menselijk gedrag in aanmerking komen als een gebaar of handeling in de zin van de Seksismewet.⁵ Tijdens de parlementaire bespreking van de wet werd onder meer het spuwen naar een persoon, iemand achtervolgen, verbale beledigingen en publicaties op sociale media als voorbeelden van gebaren of handelingen aangehaald (*Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001*). Abstractie makend van hun inhoudelijke betekenis gaat het om voorbeelden van materiële, verbale, audiovisuele of virtuele handelingen, wat zowat het gehele menselijke repertorium van handelingen omvat.

Na de totstandkoming van de Seksismewet werd in vraag gesteld of verbale handelingen op basis van de Seksismewet wel bestraft kunnen worden (VRIELINK & VAN DYCK, 2014). De bewoordingen ‘een gebaar of een handeling’ zouden suggereren dat enkel non-verbale handelingen geviséerd (kunnen) worden. Deze interpretatie gaat voorbij aan het feit dat het met de Seksismewet beoogde fenomeen, en in het bijzonder seksistische straatintimidatie, zich in verreweg de meeste gevallen via verbale handelingen manifesteert. Deze interpretatie zou met andere woorden resulteren in een verregaande uitholling van de slagkracht van de Seksismewet en aldus ingaan tegen de *ratio legis* van de wetgever. Ze gaat ook voorbij aan het feit dat in de ontstaansgeschiedenis van de Seksismewet verbale handelingen aanvankelijk uitdrukkelijk beoogd werden (*Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001*) en dat tijdens de parlementaire voorbereiding herhaaldelijk expliciet of impliciet naar verbale handelingen

5 Vanzelfsprekend moet het gebaar of de handeling ook aan bepaalde inhoudelijke kwalificaties beantwoorden om in het toepassingsgebied van de Seksismewet te vallen. Op deze inhoudelijke component wordt later ingegaan.

verwezen wordt als gevisieerd gedrag (zie onder meer *Parl. St. Kamer*, 2013-14, 3297/003: 4, 11 en 14). Verder dient in dit verband ook gewezen te worden op het feit dat deze betekenis van het begrip ‘handeling’ reeds gangbaar is in het Strafwetboek, nu sinds 2014 in art. 377*quater* Sw. in de context van het misdrijf *grooming* uitdrukkelijk navolgende ‘materiële handelingen’ vereist worden voor de strafbaarheid van een verboden voorstel tot ontmoeting. Louter verbale handelingen volstaan daartoe niet (STEVENS, 2015). Als het begrip ‘handeling’ in een strafrechtelijke context enkel naar materiële handelingen zou verwijzen, *quod non*, dan was het niet nodig geweest om in de context van het misdrijf *grooming* uitdrukkelijk ‘materiële’ handelingen te vereisen. Het gebruik van het bijvoeglijk naamwoord ‘materiële’ wijst er precies op dat de wetgever het onderscheid wou maken met verbale handelingen. Het feit dat in de uiteindelijke strafbepaling inzake seksisme niet meer uitdrukkelijk naar ‘verbale’ handelingen wordt verwezen, dient dan ook begrepen te worden als het wegvallen van een overbodig bijvoeglijk naamwoord omdat de wetgever alle mogelijke vormen van handelingen beoogde. Ook de eerste veroordeling op basis van de Seksismewet is in overeenstemming met deze interpretatie. De feiten in deze zaak betroffen immers louter verbale handelingen: een man werd veroordeeld omdat hij een politieagente had toegebeten dat ze beter een job zou zoeken die wel geschikt is voor vrouwen, dat ze moest zwijgen want dat hij niet naar vrouwen luisterde en dat ze een “vuile hoer” was (Corr. Brussel (Nl.), 2017).

Een voorbeeld van wat als een virtuele handeling opgevat kan worden, is het plaatsen van een foto op een Instagramprofiel waarop een voetbaltribune te zien was waarin alle vrouwelijke voetbalfans weggegomd waren.⁶

2.1.2 De in art. 444 Sw. bedoelde omstandigheden

Seksistische gebaren of handelingen zijn slechts strafbaar wanneer zij in het openbaar gepleegd werden. Deze voorwaarde krijgt haar concrete invulling met de verwijzing naar de omstandigheden omschreven in art. 444 Sw. Gezien het in het strafrecht klassieke karakter van deze invulling van openbaarheid (DE NAUW, 2010) is het aannemelijk dat dit constitutief bestanddeel geen aanleiding zal geven tot grote interpretatieproblemen.

Aldus voldoen seksistische gebaren of handelingen aan de openbaarheidsvereiste wanneer ze gesteld worden op openbare plaatsen of in openbare bijeenkomsten, op niet-openbare plaatsen die voor bepaalde personen toegankelijk zijn om er te vergaderen of ze te bezoeken, of, in tegenwoordigheid van het doelwit van het seksisme en getuigen op om het even welke plaats (DE NAUW, 2010; KUTY, 2015). De vereiste openbaarheid is eveneens gerealiseerd door seksistische teksten of beelden openlijk te tonen of ze aan meerdere personen te bezorgen (DE NAUW, 2010; KUTY, 2015).

Seksistische gebaren of handelingen in de publieke ruimte, zoals op straat of in een park, maar ook op het openbaar vervoer, op de werkvloer, in een winkel, op een festival, in een sportzaal of zwembad, in de pers of op internetfora of sociale media zoals Facebook, Twitter of Instagram beantwoorden concreet aan de openbaarheidsvereiste. Ook het verzenden van een seksistische e-mail of een seksistische bijlage bij een e-mail realiseert de vereiste openbaarheid (DE NAUW, 2010). Hetzelfde dient o.i. verdedigd te worden met betrekking tot een seksistische conversatie in een WhatsApp-groep van collega's van het doelwit. De aanwezigheid van het doelwit van de seksistische gebaren of handelingen is niet vereist wanneer het

6 Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen ontving meerdere meldingen over deze zaak. Uiteindelijk werd besloten deze zaak in der minne af te sluiten nadat de betrokken voetballer zijn excuses had aangeboden voor het plaatsen van de foto en uitdrukkelijk bevestigde dat vrouwen wel degelijk welkom zijn in voetbalstadia. In het kader van de analyse van de feiten was het bovendien aannemelijk geworden dat enerzijds, de man in kwestie de foto niet zelf had bewerkt en anderzijds, dat op basis van de bewerkte foto niet meteen duidelijk was met welk doel de foto precies bewerkt was geweest.

gedrag op een openbare plaats of in een openbare bijeenkomst plaats grijpt, noch wanneer het op een niet-openbare plaats gesteld wordt in aanwezigheid van een aantal personen die het recht hebben er te vergaderen of de plaats in kwestie te bezoeken. In die zin is aan de vereiste openbaarheid voldaan wanneer een docent, nadat de enige vrouwelijke student in de opleiding het lokaal verlaten heeft, tegen de overblijvende mannelijke studenten zegt *“en straks allemaal een beurt van Marie”* (Melding bij het IGVM).

2.1.3 Jegens een persoon

Omtrent het constitutief bestanddeel ‘jegens een persoon’ verduidelijkt de parlementaire voorbereiding dat *“de strafbaarstelling (...) geen abstracte groep van mensen [beoogt], wel gedragingen die om gendergerelateerde redenen gericht zijn tegen één of meer welbepaalde personen”* (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/003: 5). Seksistische meningen over (subgroepen van) vrouwen dan wel mannen vallen aldus buiten het toepassingsgebied van de Seksismewet (STEVENS, RASSCHAERT & VAN DIJCKE, 2018). Seksistische gebaren of handelingen dienen tegen één of meer concrete personen gericht te zijn. De persoon of personen die het doelwit vormen van het seksisme dienen met andere woorden, minstens in theorie, identificeerbaar te zijn. Dit betekent echter niet dat de personen in kwestie daadwerkelijk geïdentificeerd dienen te worden vooraleer er van het misdrijf sprake zou kunnen zijn. Het is bijgevolg ook niet nodig dat het slachtoffer uitdrukkelijk met naam en toenaam genoemd wordt. Enkel is vereist dat het in principe mogelijk is te achterhalen tegen welke concrete persoon het seksisme gericht was. Zo zou in het hierboven reeds aangehaalde voorbeeld m.b.t. het publiceren via Instagram van een foto waarop een aantal vrouwelijke fans in een voetbaltribune weggegomd werden o.i. vervolgd kunnen worden krachtens de Seksismewet, ook al zouden de concrete, individuele vrouwen (nog) niet geïdentificeerd zijn. *A fortiori*, en zoals hierboven reeds aangegeven, is principieel niet vereist dat het doelwit bij de seksistische gedraging of handeling aanwezig is of het seksistische beeld- of tekstmateriaal te zien of toegestuurd heeft gekregen. In die zin is bv. niet vereist dat het doelwit van het seksisme deel uitmaakt van de WhatsApp-groep waarin bepaalde collega’s wansmakelijke opmerkingen over haar zwangere toestand maken.⁷ Ter volledigheid wordt opgemerkt dat er vanzelfsprekend bijkomend steeds voldaan dient te zijn aan het openbaarheidsvereiste.

Het Grondwettelijk Hof leidde uit de formulering ‘jegens een persoon’ af dat het moet gaan om een gedraging die gericht is tegen een andere persoon dan zichzelf (GwH, 2016). Handelingen zoals zich prostitueren, zich pornografisch (laten) afbeelden of het dragen van een hoofddoek kunnen bijgevolg niet onder de Seksismewet vallen (*Ibid.*). Een interessante toepassing van dit principe had mogelijkerwijze kunnen gebeuren in de zaak rond de reclamecampagne van een online casino waarop een voormalige deelnemster van *Temptation Island* in bikini afgebeeld stond met het opschrift *“Joueuse”*. In België heeft de reclamesector een onafhankelijk zelfregulerend orgaan opgericht dat als opdracht heeft de conformiteit van de inhoud van reclameboodschappen met de regels inzake reclame-ethiek te onderzoeken. Deze Jury voor Ethische Praktijken inzake reclame, of kortweg JEP, overwoog over de kwestieuze reclamecampagne dat *“dit beeld van de vrouw in een houding als verleidster, in combinatie met de term ‘Joueuse’, duidelijk een seksuele toespeling bevat, bovenop de verwijzing naar de rol die door de vrouw in kwestie gespeeld werd in de realityshow ‘Temptation Island’”, en aldus in casu vrouwen herleidt tot een lustobject, en dat “de gebruikte afbeelding geen verband vertoont met de diensten van de adverteerder en dat een negatieve beeldvor-*

7 Het Instituut ontving meer specifiek een melding over onder meer de volgende denigrerende opmerking: *“Naar het schijnt zit ons Elseke al vol. Ja lap, dan is da erna allemaal uitgerokken. Voos, daar kan niks goeds van komen”*.

ming van de vrouw als lustobject ingezet wordt voor commerciële doeleinden” (JEP, 2017a). De JEP oordeelde derhalve dat “het beeld van de vrouw dat verspreid wordt door de reclame denigrerend is voor de vrouw en haar menselijke waardigheid aantast” (JEP, 2017a).⁸ De reclamecampagne is dus seksistisch t.a.v. vrouwen als groep, en valt als dusdanig buiten het toepassingsgebied van de Seksismewet. Kan de campagne echter ook als seksistisch t.a.v. de voormalige deelnemster van *Temptation Island* zelf beschouwd worden? Qua inhoudelijke betekenis is het antwoord op deze vraag affirmatief – wat seksistisch is t.a.v. alle vrouwen is ook seksistisch t.a.v. een individuele vrouw –, maar omdat in het kader van de Seksismewet vereist is dat het om een gedraging gaat die gericht is tegen een andere persoon dan zichzelf en het *in casu* gaat over het zichzelf seksistisch (laten) afbeelden, ressorteert deze reclamecampagne naar onze mening niet onder de Seksismewet. *A contrario* kan men dus redeneren dat wanneer een foto van een concrete – al dan niet bekende – persoon zonder diens toestemming op een seksistische wijze gebruikt zou worden in een reclamecampagne er wel degelijk sprake kan zijn van het misdrijf omschreven in de Seksismewet.

2.1.4 Met een ernstige aantasting van de waardigheid tot gevolg

Het begrip aantasting van de persoonlijke of menselijke waardigheid is een begrip dat ook voor de introductie van de Seksismewet al gebruikt werd zowel door de Grondwetgever (Art. 23, Gw.) en de (straf)wetgever (Art. 136*quater*, 433*quinquies* en 433*decies* Sw.)⁹ als in de rechtspraak (Cass. 23 maart 2014; Arr. Cass. 2004, nr. 156 en 8 november 2005; Arr. Cass. 2005, nr. 576). Ook de verwijzing naar een bepaalde ernst van een inbreuk is het strafrecht niet onbekend als voorwaarde voor de strafwaardigheid van bepaalde feiten (KUTV, 2015). Hieronder wordt dieper ingegaan op de invulling die deze notie in de context van seksisme kan krijgen.

Objectieve invulling

Het begrip ‘ernstige aantasting van de waardigheid’ dient allereerst op een objectieve manier invulling te krijgen. Het Grondwettelijk Hof verduidelijkte immers m.b.t. dit begrip dat het “niet ... een verschillende inhoud [kan] krijgen naar gelang van de persoonlijke en subjectieve beoordelingen van het slachtoffer van de handeling” (GwH, 2016: B.11.4). Het Hof leidde dit af uit het feit dat de wetgever de ontstentenis van instemming van het slachtoffer niet als een bestanddeel van het misdrijf seksisme beschouwt (GwH, 2016).

Bij de beoordeling of het seksisme in een ernstige aantasting van de waardigheid van de betrokken persoon resulteert, is het oordeel van het slachtoffer zelf dat haar of zijn waardigheid niet ernstig werd aangetast dus niet doorslaggevend. Zelfs wanneer het doelwit van het seksisme voorafgaandelijk met het seksistische gedrag instemde, neemt deze instemming niet automatisch het ernstig aantastende karakter van het gedrag weg (KUTV, 2015). In die zin stelde het Grondwettelijk Hof dat “de eventuele instemming van het slachtoffer ..., hoewel die in overweging kan worden genomen door de rechter die moet bepalen of dat gebaar dan wel die handeling een ernstige aantasting van de waardigheid van het slachtoffer tot gevolg heeft gehad ... [kan] op zich alleen de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de steller van het gebaar of van de handeling niet ... uitsluiten” (GwH, 2016: B.11.4). Ook het oordeel van het doelwit van de seksistische gebaren of handelingen dat haar of zijn waardigheid wel ernstig werd aangetast is op zichzelf niet voldoende om tot de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de steller van het gebaar of de handeling te leiden.

8 De JEP gebood dan ook de wijziging of stopzetting van de campagne (JEP, 2017a). Deze beslissing werd in hoger beroep over de hele lijn bevestigd (JEP, 2017b).

9 Zie GwH, 2016: B.11.3 voor verdere verwijzingen naar wetgeving waarin deze notie gehanteerd wordt.

Het Grondwettelijk Hof spreekt zich verder niet uit over hoe die objectieve invulling van de ‘ernstige aantasting van de waardigheid’ precies dient te gebeuren. Het behoort echter tot de geplogenheden van het recht om in dat geval een bepaalde redelijkheidsstandaard in acht te nemen: zou een redelijk persoon de gedraging als een ernstige aantasting van haar of zijn waardigheid beschouwen? Om deze vraag te beantwoorden moet de rechter nagaan wat op het moment van de feiten in het collectief bewustzijn van de samenleving waarbinnen de feiten plaatsvonden als een ernstige aantasting van de waardigheid beschouwd wordt (KUTY, 2015).

Binnen een multiculturele en pluralistische samenleving is het uiteraard niet altijd makkelijk om te bepalen wat tot het collectief bewustzijn inzake menselijke waardigheid behoort. Zo percipiëren bepaalde religieuze gemeenschappen de weigering om leden van het andere geslacht de hand te schudden vaak als een teken van respect, terwijl anderen binnen de Belgische samenleving dit als kwetsend of vernederend ervaren. Of er sprake is van een ernstige aantasting van de waardigheid zal onder meer afhangen van welk belang het meest fundamenteel wordt geacht: de gelijkheid van vrouwen en mannen dan wel de vrijheid van religie of expressie. Wat de weigering betreft om de hand te schudden van leden van het andere geslacht en aansprekingen als “bitch”, “hoer” of “kech” is naar onze mening sprake van een ernstige aantasting van de waardigheid van een redelijk persoon. Er bestaat immers geen discussie over het feit dat deze gedragingen steeds, minstens, het doelwit ervan herleiden tot haar of zijn geslacht en meestal een minderwaardigheidsoordeel of minachting wegens geslacht uitdrukken (zie *infra*). Wat handenschudden betreft impliceert dit niet noodzakelijk een verplichting om in de openbare ruimte de leden van het andere geslacht de hand te schudden. Er zijn alternatieve manieren om de gedraging in overeenstemming te brengen met het basisprincipe van gelijkheid van vrouwen en mannen, zonder ongeoorloofde inmenging in het recht op vrijheid van godsdienst. Zo kan gevraagd worden om in de openbare ruimte iedereen gelijk te behandelen, d.w.z. iedereen op eenzelfde, andere respectvolle wijze te begroeten en dus niemand de hand te schudden.¹⁰

Ook tussen taalgemeenschappen kunnen er verschillen in appreciatie bestaan m.b.t. de vraag welke scheldwoorden een ernstige aantasting van de waardigheid uitmaken. Zo overwoog de correctionele rechtbank (Fr.) te Brussel in een vonnis van 6 juni 2018 dat het gebruik van het Franse ‘con’ onaangenaam, betreurenswaardig en beledigend is, maar dat het gaat om een banale manier van beledigen, zeker nu dit woord zijn seksuele connotatie verloren heeft en er zelfs een expliciet mannelijke vorm, met name ‘con’, gangbaar is geworden (Corr. Brussel (Fr.), 2018). Het Nederlandse woord ‘kut’ daarentegen wordt in de Dikke Van Daele omschreven als een vulgair scheldwoord voor vrouwen, met een seksuele connotatie.¹¹ Dit woord heeft in het Nederlands nog steeds een uitdrukkelijk seksuele connotatie, minstens wanneer het t.a.v. een persoon gebruikt wordt, wat onder meer blijkt uit het feit dat het geen gangbaar scheldwoord is voor mannen. Het Nederlandse woord ‘kut’ zou aldus waarschijnlijk sneller dan het Franse ‘con’ een ernstige aantasting van de waardigheid tot gevolg kunnen hebben.

Rekening houdend met de concrete omstandigheden

M.b.t. het constitutief bestanddeel ‘een ernstige aantasting van de waardigheid tot gevolg hebben’ overwoog het Grondwettelijk Hof bovendien dat het aan de rechter is om “te bepa-

10 In die zin werd recent geoordeeld door een Zweedse arbeidsrechtbank (De Standaard, 16 augustus 2018). In Nederlandse rechtspraak wordt evenwel ook betwist dat een dergelijk compromis effectief de ongelijke behandeling wegneemt, omdat het discriminatoir motief blijft bestaan (Gerechtshof 's-Gravenhage, 2012).

11 De Dikke Van Dale omschrijft ‘kut’ als “informeel vrouwelijk geslachtsdeel=vagina, vulva” en “scheldwoord, vulgair vrouw”.

len, rekening houdend met de concrete omstandigheden waarin het gebaar of de handeling zijn gesteld, of de bestanddelen van het misdrijf, met inbegrip van de gevolgen op het vlak van de ernstige aantasting van de waardigheid van de betrokken persoon, verenigd zijn" (GwH, 2016: B.11.4, eigen onderlijning). De feitenrechter dient aldus na te gaan of een redelijk persoon in dezelfde omstandigheden geplaagd wordt door seksistische gebaren of handelingen als een ernstige aantasting van diens waardigheid zou beschouwen. Onvoldoende aandacht voor de concrete omstandigheden zou er inderdaad in bepaalde gevallen toe kunnen leiden dat te snel besloten wordt dat er geen sprake is van een ernstige aantasting van de waardigheid. Het is in gevallen van seksisme immers vaak niet zozeer een deelaspect van het seksisme, zoals de gebruikte bewoordingen, maar net het geheel van de concrete omstandigheden dat leidt tot een ernstige aantasting van de waardigheid. De getuigenis van een jonge vrouw in *Le Vif Weekend* over de straatintimidatie waarvan zij in Brussel het slachtoffer werd, is in dat opzicht illustratief: *"que leur propos sont moins importants dans mon histoire que leur actes, à savoir de me suivre en voiture, d'être à quatre et qu'ils n'étaient visiblement pas vraiment bien intentionnés"* (BEZIKOFER, 2018).

Het Grondwettelijk Hof specificeert niet welke omstandigheden een rechter in rekening kan brengen. In de eerste plaats dient o.i. de concrete gedraging zelf een belangrijke rol te spelen in de beoordeling van de impact ervan. Wanneer gebaren of handelingen manifest seksistisch zijn, zullen de concrete omstandigheden een minder belangrijke rol spelen bij de beoordeling van de ernst van de aantasting van de waardigheid. Zo is het uitschelden van een vrouw voor *"vuile kuthoer"* op een openbare plaats voor weinig interpretatie vatbaar. Wanneer de gecontesteerde gebaren of handelingen daarentegen voor meerdere, ook niet-seksistische, interpretaties vatbaar zijn, zal het wel noodzakelijk zijn om uit de concrete omstandigheden af te leiden of er sprake is van een ernstige aantasting van de waardigheid. Deze concrete omstandigheden dienen dan wel bewezen te zijn. Zo kwam in de zaak waarover de correctionele rechtbank (Fr) zich diende uit te spreken enkel vast te staan dat de beklagde een vrouwelijke collega in het bijzijn van collega's *"mossel"* noemde, terwijl er twijfel bleef bestaan over de verdere concrete omstandigheden van het incident, zoals bv. de dreigende houding van de beklagde. Dergelijke twijfel speelt terecht in het voordeel van de beklagde en de rechtbank oordeelde dan ook dat de seksistische, ernstige aantasting van de waardigheid onbewezen bleef (Corr. Brussel (Fr.), 2018).

Andere concrete omstandigheden die in rekening kunnen worden gebracht bij de beoordeling van de ernstige aantasting van de waardigheid zijn de toon, de plaats, het tijdstip, het aantal daders of betrokkenen. Zo haalde de correctionele rechtbank te Brussel in zijn vonnis van 8 november 2017 o.a. de zeer neerbuigende toon waarop de beledigingen geuit werden en het publieke karakter ervan, met name dat zij tijdens een interventie in de publieke ruimte geuit werden op een ogenblik dat er veel personen getuige van waren, aan om tot de ernstige aantasting van de waardigheid te besluiten (Corr. Brussel (NL.), 2017).

Het geslacht van het slachtoffer is in dit verband een bijzonder element. Buitenlandse studies tonen aan dat er significante verschillen bestaan in de perceptie van seksistische gebaren en handelingen tussen vrouwen en mannen (ABBAY, 1982; PACKER, 1986; SAAL, JOHNSON & WEBER, 1989). Het gemiddeld genomen aanzienlijke verschil in fysieke weerbaarheid tussen vrouwen en mannen maakt dat een seksistische ervaring *de facto* vaak sneller een grotere impact heeft op vrouwelijke slachtoffers. Bij de beoordeling *in concreto* van de impact op de waardigheid van het slachtoffer dient de feitenrechter met andere woorden na te gaan of een redelijk persoon van hetzelfde geslacht de seksistische gebaren of handelingen als een ernstige aantasting van haar of zijn waardigheid zou beschouwen.

Geen bedreiging vereist

Hoewel eventuele bedreigende of vijandige omstandigheden van belang zijn bij de beoordeling van een ernstige aantasting van de waardigheid, is het voor de kwalificatie als openbaar seksisme niet vereist dat de gedraging gepaard ging met een concrete bedreiging (*Parl. St. Kamer*, 2013-14, 3297/001; 3297/003).

Geen ernstige rustverstoring vereist

Een ernstige aantasting van de waardigheid vereist niet noodzakelijk een ernstige verstoring van de rust van het slachtoffer, zoals vereist in het kader van het misdrijf belaging (*Parl. St. Kamer*, 2013-14, 3297/001; 3297/003). Wanneer de rust van een redelijk persoon ernstig verstoord zou worden door een bepaald seksistisch gebaar of handeling, is het vanzelfsprekend meer aannemelijk dat er ook sprake is van een ernstige aantasting van de waardigheid, maar ook zonder ernstige rustverstoring kan er sprake zijn een ernstige aantasting van de waardigheid van een persoon. In die zin kan het feit dat een bepaald beroep in de praktijk vaker met seksistische scheldwoorden geconfronteerd wordt bezwaarlijk beschouwd worden als een argument om te oordelen dat er geen sprake is van een ernstige aantasting van de waardigheid. Als het al zo zou zijn dat herhaaldelijk met seksisme geconfronteerd worden tot een gewenning zou leiden waardoor de rust minder verstoord zou worden door navolgende feiten van seksisme, dan is het in ieder geval niet noodzakelijk zo dat eerdere ervaringen met seksisme ertoe leiden dat de waardigheid van een redelijke persoon door latere seksistische gebaren of handelingen minder zwaar aangetast wordt. In die zin kan de overweging van de correctionele rechtbank (Fr.) te Brussel dat *“l’expression utilisée par le prévenu, à l’égard d’un collègue policier aguerri, fût-il féminin, n’a pu porter une atteinte grave à la dignité de celui-ci”* (Corr. Brussel (Fr.), 2018: 6-7) niet overtuigen. Dat de drempel voor een ernstige aantasting van de waardigheid van een ervaren politieagente hoger zou liggen dan voor andere vrouwen is naar onze mening moeilijk te rechtvaardigen.

Geen niet-aflatende of herhaalde gedragingen vereist

Hoewel het niet-aflatende of herhaalde karakter van de gedragingen van belang kan zijn bij de beoordeling van de ernst van de aantasting van de waardigheid, is voor de kwalificatie als openbaar seksisme niet vereist dat de gedraging bestond uit niet-aflatende gedragingen zoals achtervolgen, omsingelen, of herhaalde gedragingen, zoals een reeks ongepaste aanrakingen (*Parl. St. Kamer*, 2013-14, 3297/001; 3297/003).

Geen schending van de goede naam vereist

Tot slot is voor een ernstige aantasting van de waardigheid van een persoon niet vereist dat de feiten de reputatie van het slachtoffer aantasten of de betrokkene kunnen blootstellen aan publieke verachting. De Seksismewet vereist immers niet dat de geviseerde gebaren of handelingen kwetsend of krenkend voor de goede naam van het slachtoffer zijn.

2.2 Moreel element

Het moreel element van het misdrijf openbaar seksisme is in de strafbaarstelling omschreven als *“klaarblijkelijk bedoeld om minachting uit te drukken wegens geslacht, of iemand om dezelfde reden als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslacht”*.

2.2.1 Algemeen of bijzonder opzet?

Na de totstandkoming van de Seksismewet rees de vraag of het misdrijf openbaar seksisme een louter algemeen dan wel een bijzonder opzet vereist (VRIELINK & VAN DYCK, 2015a). Tijdens de parlementaire voorbereiding werd in een eerste passage opgemerkt dat de notie ‘klaarblijkelijk bedoeld’ sloeg op “*de wil om schade te berokkenen in strafrechtelijke zin (het opzet)*” en dat “*die wil ... duidelijk en onbetwistbaar [moet] zijn*” en werd vervolgens in een tweede passage verder ingegaan op de betekenis van de zinsnede “*om minachting uit te drukken ten opzichte van een persoon wegens zijn geslacht, of deze, om dezelfde reden, als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie*” (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/003: 4-5). Beide passages samen gelezen wijzen in de richting van een bijzonder opzet, met name dat de steller van het gedrag daarbij een manifest duidelijk seksistisch motief moet hebben opdat er sprake zou zijn van een strafbaar feit. Het is dan ook aannemelijk dat de verwijzing naar ‘de wil om schade te berokkenen in strafrechtelijke zin’ tijdens de parlementaire voorbereiding slechts diende beschouwd te worden als een eerder theoretische aanduiding van het vereiste bijzonder opzet en de memorie van toelichting in deze passage vooral de nadruk wou leggen op het vereiste klaarblijkelijke of manifeste karakter van dit bijzondere opzet.

Auteurs als KUTY, VRIELINK en VAN DYCK meenden echter uit het feit dat het woord ‘klaarblijkelijk’ taalkundig gezien ‘manifest’, ‘evident’ of ‘flagrant’ betekent en dus niet dezelfde betekenis heeft als ‘kwaadwillig’ of ‘met het oogmerk om te schaden’ dat in andere strafrechtelijke bepalingen, zoals in art. 193 Sw. of art. 443 Sw., de *animus iniurandi* aanduidt, te kunnen afleiden dat deze zinsnede niet op het vereiste moreel element sloeg (KUTY, 2015; VRIELINK & VAN DYCK, 2015a). Op basis van deze analyse en bij ontstentenis van enige andere indicatie over de schuldvorm was volgens KUTY, VRIELINK en VAN DYCK de basisregel van toepassing dat bij een wanbedrijf in een bijzondere strafwet een algemeen opzet volstaat.

Het Grondwettelijk Hof oordeelde echter dat deze strafbaarstelling wel degelijk een bijzonder opzet vereist en omschreef het vereiste moreel element als “*de intentie ... om ‘misprijzen’ uit te drukken jegens een persoon of om deze als minderwaardig te beschouwen in de wetenschap dat het gebaar of de handeling kan leiden tot een aantasting van de waardigheid van die persoon*” (GwH, 2016: B.23.2).

Aldus lijkt vereist dat de dader wetens en willens een gedraging stelt met als motief het uitdrukken van minachting of een minderwaardigheidsoordeel t.a.v. een persoon omwille van diens geslacht of het reduceren van een persoon tot diens geslacht, terwijl de dader weet dat die gedraging een ernstige aantasting van de waardigheid kan opleveren, maar zonder dat de dader bijkomend het motief moet hebben gehad om het slachtoffer op een andere manier te schaden.

2.2.2 Seksistisch motief

Betekenis

Een eerste categorie van geviseerde, seksistische gebaren of handelingen zijn diegene die bedoeld zijn om minachting uit te drukken wegens geslacht. De memorie van toelichting vermeldt dat het begrip minachting verwijst naar “*hypotheses waarbij een persoon als niet achtenswaardig of moreel laakbaar wordt beschouwd*” (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001: 7). In de context van de strafverzwaringen op grond van discriminatoire drijfveren gebruikte de wetgever het begrip ‘misprijzen’ (art. 377bis, 405quater, 438bis, 442ter, 453bis, 514bis, 525bis, 532bis en 534quater Sw.). Volgens het Grondwettelijk Hof gebruikte de wetgever het begrip ‘minachting’ in het misdrijf ‘openbaar seksisme’ in dezelfde zin en wijst niets erop dat de

wetgever heeft willen afwijken van de gewone betekenis van het woord ‘misprijzen’ (GwH, 2016). Iemand minachten of misprijzen omwille van geslacht betekent dus neerkijken op een persoon omwille van diens geslacht, geen respect of waardering voor haar of hem hebben (BORGHS, 2017).

Een tweede categorie van geviseerde, seksistische gebaren of handelingen zijn diegene die ingegeven zijn door de opvatting van minderwaardigheid omwille van geslacht. Het verschil met iemand omwille van diens geslacht minachten is subtiel, al lijkt er misschien een sterkere expliciete afkeuring samen te gaan met iemand ‘minachten’ dan met iemand ‘als minderwaardig beschouwen’.

Een derde en laatste categorie van geviseerde, seksistische gebaren of handelingen zijn diegene bedoeld om iemand tot haar of zijn seksuele dimensie te reduceren. Dergelijke situaties doen zich voor wanneer een persoon gereduceerd wordt tot het feit dat zij of hij een seksueel wezen is en/of wanneer een persoon gelijkgesteld wordt met haar of zijn geslachtsorganen of een vrouw met haar borsten. In deze zin overwoog de correctionele rechtbank (Fr.) te Brussel dat een vrouw bestempelen als “*vagina*” haar op beledigende en kwetsende wijze tot haar geslacht reduceert (Corr. Brussel (Fr.), 2018). Ook situaties waarbij een persoon tot een lustobject gereduceerd wordt, zoals in het hierboven aangehaalde voorbeeld van de affiche voor een online casino, kunnen hieronder vallen.

In de praktijk beantwoordt seksistisch gedrag vaak tegelijkertijd aan meerdere van de hierboven aangehaalde categorieën. Aldus kunnen de beledigingen van een man die een politieagente toebeet dat ze beter een ander job zocht die meer geschikt is voor vrouwen, dat ze moest zwijgen want dat hij niet naar vrouwen luisterde en dat ze een vuile hoer was, evenzeer beschouwd worden als ingegeven door minachting of een opvatting van minderwaardigheid t.a.v. de vrouw in kwestie, als door een wens om de vrouw tot haar seksuele dimensie te herleiden (Corr. Brussel (Nl.), 2017). Evenzo kan aan het gebruik van woorden als “*hoer*”, “*bitch*” of “*kech*” minachting of een opvatting van minderwaardigheid t.a.v. vrouwen ten grondslag liggen, of kan het gebruik ervan ingegeven zijn door een wens om vrouwen tot hun seksuele dimensie te herleiden.

Klaarblijkelijk bedoeld

Het klaarblijkelijke of manifeste motief van de dader om ten aanzien van het doelwit minachting uit te drukken wegens geslacht, iemand om dezelfde reden als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslacht of seksuele dimensie zal veelal afgeleid kunnen worden uit het manifest seksistische karakter van de gebaren of handelingen zelf. Zo is er in het algemeen weinig discussie mogelijk over het motief van een dader die een hem onbekende vrouw in het openbaar in uitermate grove bewoordingen meedeelt dat hij seks met haar wil hebben en haar intrusieve vragen stelt over welke seksuele handelingen zij zoal stelt. Evenmin is er weinig discussie mogelijk over het precieze motief van de oprichting van een internetpagina waarop foto's van jonge vrouwen zonder hun toestemming worden gepubliceerd en waarbij minachtende of seksistische commentaren gemaakt worden (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001).

De concrete omstandigheden van de gecontesteerde gebaren of handelingen kunnen het seksistische karakter nog verder bevestigen. Zo nam de correctionele rechtbank te Brussel bij de veroordeling van de dader ook de algemene zelfverklaarde houding van de dader ten aanzien van vrouwen in overweging: “*Het verhoor van beklagde toont aan dat hij moeilijkheden in zijn omgang met personen toeschrijft aan het vrouwelijke geslacht van die persoon en vormt aldus een bevestiging voor een deel van die vaststellingen*” (Corr. Brussel (Nl.), 2017: 4.A.1.). Ook de algemene context waarbinnen gebaren of handelingen gesteld worden kan het seksistische motief bevestigen. Zo bevestigt de dominante voorstelling van vrouwen als

lustobjecten in de rapwereld dat het motief van een rapper om vrouwen “hoer”, “bitch” of “kech” te noemen onder meer ook ligt in een reductie tot hun geslacht of seksuele dimensie.

Zeker wanneer uitspraken of gedragingen op zichzelf niet eenduidig wijzen op het seksistische motief van de dader is het nuttig om de concrete omstandigheden van de geconstateerde gebaren of handelingen in acht te nemen om te interpreteren wat de gedraging uitdrukt. Wat non-verbale gedragingen betreft, is er bijvoorbeeld discussie mogelijk over wat de weigering tot handenschudden met de leden van het andere geslacht uitdrukt. Het Nederlandse Gerechtshof te ‘s Gravenhage overwoog hieromtrent het volgende: “*Het weigeren om de uitgestoken hand van een vrouwelijke klant te schudden is temeer onaanvaardbaar, nu die weigering als een ontkenning van de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, en dus als extra kwetsend kan worden ervaren. Die ervaring zal worden versterkt als de achtergrond van deze weigering gelegen is in de religieuze overtuiging dat het handenschudden van vrouwen ‘onrein’ is*” (Gerechtshof ‘s Gravenhage, 2012: 15).

2.2.3 Wegens geslacht

Tijdens de voorbereiding van de Seksismewet werd voorgesteld om naast het criterium geslacht, ook de criteria geslachtsverandering, genderidentiteit en -expressie op te nemen. Dit amendement werd echter verworpen, met verwijzing naar het feit dat een wetsontwerp m.b.t. het genderidentiteitsvraagstuk, met name het wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen met het oog op de uitbreiding ervan naar genderidentiteit en -expressie, op dat moment in behandeling was (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/003). Auteurs als VANDROMME, VRIELINK en VAN DYCK (2017) leiden uit deze overweging *a contrario* af dat gedragingen die bedoeld zijn om minachting of minderwaardigheid uit te drukken wegens iemands geslachtsverandering, genderidentiteit of -expressie niet strafbaar zijn krachtens de Seksismewet (VANDROMME, 2017; VRIELINK & VAN DYCK, 2015a). Zij interpreteren deze overweging immers in die zin dat de gelijkstelling tussen het criterium geslacht en genderidentiteit- of expressie in het kader van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen (Art. 4§3, Genderwet, 2007) niet noodzakelijk ook geldt in het kader van de Seksismewet. De verwijzing naar het wetsontwerp i.v.m. de Genderwet kan naar onze mening echter net het omgekeerde impliceren, met name dat nu geslacht en geslachtsverandering, genderidentiteit of -expressie met elkaar gelijkgesteld zijn in het kader van de Genderwet, dit niet noodzakelijk nog eens uitdrukkelijk diende te gebeuren in het kader van de Seksismewet. Voor wat specifiek geslachtsverandering betreft, werd dit ook zo opgemerkt tijdens de parlementaire voorbereiding (Parl. St. Kamer, 2013-14, 3297/001).

Bij de interpretatie van de notie ‘wegens geslacht’ bij het misdrijf openbaar seksisme dient naar onze mening in rekening gebracht te worden dat de juridische betekenis van het begrip geslacht de afgelopen jaren zowel in de Europese (Goodwin t. VK., EHRM, 2002) als de Belgische (Genderwet, 2007; Transseksualiteitswet, 2007; Transgenderwet, 2017) rechtsorde een belangrijke evolutie heeft ondergaan. Daarbij wordt precies uitdrukkelijk erkend dat dit begrip een ruimere invulling dient te krijgen dan de loutere verwijzing naar het biologische geslacht en werden geslachtsverandering, genderidentiteit en -expressie erkend als elementen die in overweging genomen moeten worden bij de juridische invulling van de notie geslacht. Bovendien bevat de Genderwet ook een aantal strafrechtelijke bepalingen waar deze ruimere invulling van toepassing is en fungeert de notie geslacht aldus, door de gelijkstelling van geslacht met geslachtsverandering, genderidentiteit en -expressie in de Genderwet, al in deze betekenis in de context van het bijzonder strafrecht.

De *ratio legis* van de wet ligt bovendien net in het streven om te vermijden dat het geslacht van een persoon de aanleiding is voor gedragingen die de persoonlijke, menselijke

waardigheid aantasten (*Parl. St. Kamer*, 2013-14, 3297/001). Geslachtsverandering, genderidentiteit en -expressie zijn inherent gelinkt aan het geslacht van een persoon en geven net zoals het biologische geslacht regelmatig aanleiding tot gedragingen die de menselijke waardigheid aantasten. Daaruit volgt logischerwijze dat gedragingen die klaarblijkelijk bedoeld zijn om minachting of minderwaardigheid uit te drukken wegens geslachtsverandering, genderidentiteit of -expressie evenzeer strafwaardig zijn als de analoge gedragingen die gebaseerd zijn op het biologische geslacht van het doelwit.

3. CONCLUSIE

Het nieuwe en nog steeds relatief jonge misdrijf openbaar seksisme vraagt, ook na het arrest van het Grondwettelijk Hof en de eerste vonnissen op basis van de wet, verdere toepassing door de strafrechter. De rechter dient daarbij naar onze mening steeds ook de aard van de gedraging en de context waarin zij plaatsvond in overweging te nemen. Een dergelijke ruime beoordelingsvrijheid voor de rechter is echter geenszins vreemd aan het strafrecht. Het is immers eigen aan de rol van de strafwetgever om in algemene termen te omschrijven welke gedragingen wij als samenleving in die mate onaanvaardbaar achten dat ze met het strafrecht beteugeld dienen te worden en aan de strafrechter om aan deze wettelijke bepalingen concrete invulling te geven door ze in de praktijk al dan niet toe te passen op individuele gedragingen.

In de juridische strijd tegen seksisme kan de Seksismewet een belangrijk instrument worden omdat met deze wet een aanzienlijk aantal seksistische gedragingen strafbaar worden gesteld die voorheen niet bestraft konden worden. Zeker m.b.t. seksistische gedragingen die niet als strafbare vormen van belaging, bedreigingen of beledigingen, gekwalificeerd kunnen worden, betekent dit een belangrijke stap voorwaarts. De autonome strafbaarstelling van seksisme bevordert bovendien het ontwikkelen van een specifiek strafrechtelijk beleid voor seksisme. Openbaar seksisme kan als autonoom misdrijf meer zichtbaar gemaakt worden en wie seksistisch gedrag wil bestrijden, moet niet langer langs de omweg van andere strafrechtelijke bepalingen gaan. Net zoals bij andere specifieke gendergerelateerde fenomenen zoals partnergeweld of stalking het geval was, verhoogt dit de kans dat op termijn ook een specifiek strafrechtelijk beleid ontwikkeld wordt.

Tot op heden ontbreekt een dergelijk specifiek strafrechtelijk beleid voor de strijd tegen openbaar seksisme. De alomtegenwoordigheid van seksisme in de openbare ruimte en de specificiteit van het fenomeen vragen hier nochtans om. Een breed opgezet strafrechtelijk beleid, gebaseerd op kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar seksisme, is noodzakelijk en dient maatregelen te omvatten die op verschillende vlakken ingrijpen, zoals onder meer kennisverspreiding en sensibilisering binnen het strafrechtelijk apparaat, een duidelijk registratiesysteem voor klachten en drempelverlagende maatregelen voor het indienen van een klacht.

Het ontbreken van een dergelijk expliciet strafrechtelijk beleid tegen seksisme leidt ertoe dat het in de praktijk nog steeds bijzonder moeilijk is om tegen gevallen van seksisme op te treden. Als gevolg daarvan zijn het vooral diegenen die het slachtoffer van seksisme worden waarvan *de facto* inspanningen gevraagd worden om het te voorkomen of aan te pakken. Vaak zijn de enige middelen waarover vrouwen beschikken om te trachten seksistische straatintimidatie of seksistische *hate speech* te voorkomen vormen van zelfbeperking, namelijk niet de kledij dragen die ze willen dragen, niet gaan en staan waar ze willen of niet zeggen wat ze denken. Openbaar seksisme resulteert zo in een aantasting van de fundamentele mensenrechten van vrouwen, met name hun recht op zelfbeschikking, hun vrijheid van komen en gaan en hun vrijheid van meningsuiting. Een performante aanpak van

openbare vormen van seksisme is dan ook noodzakelijk in een samenleving die de gelijkheid van vrouwen en mannen hoog in het vaandel wil dragen.

REFERENTIES

Literatuur

- ABBEY, A. (1982). Sex differences in attributions for friendly behavior: Do males misperceive females' friendliness? *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(5), 830-838.
- BEZIKOFER, I. (2018). Bonne nouvelle, les gars: le harcèlement de rue n'existe pas !. *Le Vif Week-end*. Verkregen op 1 oktober 2018, via <http://weekend.levif.be/lifestyle/news/bonne-nouvelle-les-gars-le-harcèlement-de-rue-n-existe-pas/article-opinion-850349.html>.
- BORGHS, P. (2017). Smaad en seksisme tegenover ordehandhavers. *Nieuw Juridisch Weekblad*, 373, 902.
- DELBROUCK, I. (2015). *Aanranding van de eerbaarheid en verkrachting*. Brugge: Die Keure.
- DE NAUW, A. (2010). *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*. Mechelen: Wolters Kluwer Belgium.
- Fundamental Rights Agency (FRA). (2014). *Violence against women: an EU-wide survey*. Verkregen op 1 oktober 2018, via <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.
- JANSSENS, Y. (2018). *Sexist street harassment and the law in Belgium: legal assumptions and lived realities*. Onuitgegeven doctoraatsthesis. Gent: Universiteit Gent.
- KUTY, F. (2015). L'incrimination du sexisme. *Revue du droit pénal et de criminologie*, 41-60.
- PAKCEK, J. (1986). Sex differences in the perception of street harassment. *Women & Therapy*, 5(2-3), 331-338.
- SAAL, F.E., JOHNSON, C.B., & WEBER, N. (1989). Friendly or sexy?: It may depend on whom you ask. *Psychology of Women Quarterly*, 13(3), 263-276.
- STEVENS, L. (2015). Grooming en cyberlokkend strafbaar. *Rechtskundig Weekblad*, 22, 844-855.
- STEVENS, L., RASSCHAERT, D. & VAN DIJCKE, H. (2018). Waarom de seksismewet wel een nuttig instrument is. *Juristenkrant*, 365, 13.
- VANDROMME, T. (2017). Seksisme. In A. VANDEPLAS, P. ARNOU, S. VAN OVERBEKE, S. VANDROMME (Eds.), *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* (pp. 1-20). Mechelen: Wolters Kluwer Belgium.
- VOORHOOF, D. (2014). Seksismewet: sterk symbool, beperkte impact. *Juristenkrant*, 293, 16.
- VRIELINK, J., & VAN DYCK, S. (2014). Verbiedt de seksismewet wel meningsuitingen?, *Juristenkrant*, 319, 11.
- VRIELINK, J., & VAN DYCK, S. (2015a). Seksismeverbod in de Strafwet. Baat niet, schaadt wel (deel 1). *Nieuw Juridisch Weekblad*, 331, 770-793.
- VRIELINK, J., & VAN DYCK, S. (2015b). Seksismeverbod in de Strafwet. Baat niet, schaadt wel (deel 2). *Nieuw Juridisch Weekblad*, 332, 834-843.
- VRIELINK, J. (2016). *Pro Deo. Ongevraagd juridisch advies voor vrijheidsstrijders en andere fanatici*. Leuven: Universitaire Pers.

Rechtspraak

- Cass. 16 maart 1842, Pas., I, 158.
- Cass. 5 januari 1887, Pas., I, 42.
- Cass. 15 januari 1912, Pas., I, 81.
- Cass. 6 maart 2012, AR P.11.1374.N. en P.11.0855.N.
- Corr. Brussel (Fr.) 6 juni 2018, BR.BR.56.98.1575/16, onuitg.

Corr. Brussel (NL.) 8 november 2017, *Nieuw Juridisch Weekblad* 2017, afl. 373, 900, noot BORGHS, P.
EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, Goodwin t. VK.
Gerechtshof s' Gravenhage (NED) 10 april 2012, ECLI:NL:BROT:2008:BD9643.
GwH 25 mei 2016, nr. 72/2016.
JEP 30 mei 2017a. Verkregen op 1 oktober 2018, via <https://www.jep.be/nl/beslissingen-van-de-jep>.
JEP 15 juni 2017b. Verkregen op 1 oktober 2018, via <https://www.jep.be/nl/beslissingen-van-de-jep>.

Wetgeving

Loi n° 2018-703 du 3 août 2018 renforçant la lutte contre les violences sexuelles et sexistes ("Loi contre les violences sexuelles et sexistes"), Journal Officiel 5 augustus 2018.
Parl. St. Kamer 2002-03, nr. 50-2459/1.
Parl. St. Senaat 2005-06, nr. 3-1840/1.
Parl. St. Kamer 2005-06, nr. 51-2663/1.
Parl. St. Kamer 2008-09, nr. 52-1516/1.
Parl. St. Senaat 2010-11, nr. 5-447/1.
Parl. St. Kamer 2010-11, nr. 53-433/1-3.
Parl. St. Kamer 2013-2014, 3297/001.
Parl. St. Kamer 2013-2014, 3297/003.
Wet 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk ("Welzijnswet"), *BS* 18 september 1996.
Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen ("Genderwet"), *BS* 30 mei 2007.
Wet 10 mei 2007 betreffende de transseksualiteit ("Transseksualiteitswet"), *BS* 11 juli 2007.
Sociaal Strafwetboek 6 juni 2010, *BS* 1 juli 2010.
Wet 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte en tot aanpassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie teneinde de daad van discriminatie te bestraffen ("Seksismewet"), *BS* 24 juli 2014.
Wet 25 juni 2017 tot hervorming van regelingen inzake transgenders wat de vermelding van een aanpassing van de registratie van het geslacht in de akten van de burgerlijke stand en de gevolgen hiervan betreft ("Transgenderwet"), *BS* 10 juli 2017.